

JEŽI KOSINJSKI

PRISUTNOST

Prevela s engleskog
Milica Simić

■ Laguna ■

Naslov originala

Jerzy Kosiński
BEING THERE

Copyright © 1970 by Jerzy Kosiński
Translation copyright © 2024 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kolo VII / Knjiga 29

*Katerini fon F., koja me je naučila da je ljubav
nešto više od čežnje da se bude zajedno*

Ovo delo je u potpunosti plod mašte i svi likovi i događaji u njemu izmišljeni su. Svaka sličnost sa bilo kojom osobom ili događajem iz prošlosti ili sadašnjosti slučajna je, a bilo kakva podudarnost s nekom ličnošću ili događajem nije namerna.

Autor

Jedan

Bila je nedelja. Čens se nalazio u bašti. Kretao se polako, vukući zeleno crevo za zalivanje od staze do staze i pažljivo motrio na jačinu mlaza. Veoma brižljivo je puštao da mlaz vode dotakne svaku biljku, svaki cvet, svaku granu u bašti. Biljke su kao ljudi, one zahtevaju negu da bi živele, izborile se s bolestima i spokojno svenule.

Pa opet, biljke su drugačije od ljudi. Nijedna biljka nije sposobna da razmišlja o sebi, niti da spozna samu sebe; ne postoji ogledalo u kojem bi ona mogla da raspozna svoje lice; biljka ne može ništa da učini svesno: ona može samo da raste, a njen rast nema nikakvog smisla, zato što biljka ne ume ni da misli ni da sanja.

U bašti se osećao bezbednim i zaštićenim jer je od ulice bila odvojena visokim zidom od crvene cigle obraslim bršljanom, a tišinu nije narušavala čak ni buka automobila koji su tuda prolazili. Čens nije obraćao

pažnju na ulice. Mada nije nikada izašao izvan kuće i bašte, život s druge strane zida nije ga zanimao.

I sama prednja strana kuće u kojoj je živeo Stari za Čensa je mogla da bude isto što i deo tog zida ili ulice. On nije mogao da dokuči da li tamo ima ičeg živog ili ne. U prizemlju, u stražnjem delu kuće koji je bio okrenut ka bašti, stanovala je služavka. S druge strane predvorja nalazili su se Čensova soba i kupatilo i njegov hodnik koji je vodio do bašte.

Ono najlepše u bašti za Čensa je bilo to što se svakoga časa, našavši se na nekoj stazi ili među granjem i drvećem, mogao negde zaputiti, nikada ne znajući da li ide napred ili nazad i nesiguran da li se nalazi ispred ili iza u odnosu na svoje prethodne korake. Jedino je bilo važno da se kreće u sopstvenom ritmu, baš onako kao što to čine biljke u svom rastu.

Ponekad bi Čens isključio vodu i seo na travu i razmišljao. Vetar je, ma u kom pravcu da je duvao, neprestano njihao grmlje i drveće. Prašina grada se ravnomerno slegala i cveće bi od nje potamnelo i strpljivo čekalo da ga kiša ispere ili sunce osuši. Međutim, bez obzira na sav taj život, bašta je, čak i u vreme najbujnijeg cvetanja, bila istovremeno i sopstveno groblje. Ispod svakog drveta i žbuna ležali su istruleli panjevi i korenje koje je gnjilo i raspadalo se. Bilo je teško odrediti šta je važnije: spoljašnji izgled bašte ili to groblje iz kojeg je ona nicala i u koje je neprestano tonula. Tako je, na primer, uz zid rasla živa ograda koja se širila ne mareći za ostale biljke; budući da je rasla brže od njih,

živica je kočila rast sitnijeg cveća i potiskivala manje otporno grmlje.

Čens je ušao u kuću i uključio televizor. Aparat je stvarao sopstvenu svetlost, sopstvene boje, sopstveno vreme. On se nije pokoravao zakonu Zemljine sile teže, koja je neprestano terala sve biljke da se savijaju prema tlu. Sve je na TV-u bilo isprepletano i pomešano, a ipak ujednačeno: noć i dan, veliko i malo, grubo i nežno, meko i tvrdo, vruće i hladno, udaljeno i blisko. U tom obojenom svetu televizije, baštovanstvo je bilo nešto nalik štapu koji koriste slepi ljudi.

Menjajući kanale mogao je da promeni i samog sebe. To je mogao da učini postepeno, prolazeći kroz različite faze, baš poput baštenskih biljki, ali isto tako je mogao i naglo da se izmeni, onom brzinom kojom poželi, pritiskajući dugmad na daljinskom upravljaču. Ponekad bi neometano zauzeo ceo ekran, isto onako kao što su se i drugi likovi širili po njemu. Pritiskom na dugme Čens je mogao da dovede te druge likove u svet ispod svojih kapaka. Stoga je Čens poverovao da je upravo on sam, a ne neko drugi, izazvao svoje postojanje.

Lik na ekranu televizora bio je sličan njegovom odrazu u ogledalu. Mada Čens nije umeo ni da čita ni da piše, bio je više nalik tom čoveku na TV-u nego što se od njega razlikovao. Glasovi su im, na primer, bili slični.

Utonuo je u ekran. Poput sunčeve svetlosti, svežeg vazduha i blage kiše, spoljni svet s one strane bašte prodirao je u Čensa i Čens je, poput slike sa ekrana, otplutao u svet, nošen nekom silom koju nije mogao da vidi i kojoj nije znao ime.

* * *

Čens iznenada začu kako se prozor iznad njega uz škripu otvara i kako ga debela služavka doziva. Nevoljno je ustao, pažljivo isključio televizor i izašao napolje. Debela služavka naginjala se kroz prozor na spratu i mahala rukama. Ona mu se nije dopadala. Došla je onda kada se crnkinja Lujza razbolela i vratila na Jamajku. Bila je debela. Bila je strankinja i govorila je sa stranim naglaskom. Priznavala je da ne razume ono što govore na televiziji koju je gledala u svojoj sobi. Po pravilu je slušao njeno užurbano brbljanje samo onda kada bi mu donosila hranu i tada bi mu ona opisivala šta je Stari jeo i šta joj se učinilo da je rekao. Sada je tražila od Čensa da se odmah popne gore.

Čens je krenuo stepenicama na treći sprat. Nije imao poverenja u lift od onda kada je crnkinja Lujza ostala satima zatvorena u njemu. Zatim je išao dugim hodnikom sve dok nije stigao do prednjeg dela kuće.

Onda kada je poslednji put video taj deo kuće, neka stabla u bašti, sada velika i visoka, bila su niska i neugledna. Tada još nije postojala televizija. Ugledavši svoj lik u velikom ogledalu u predsoblju, Čensu se učinilo da vidi sebe iz dečačkih dana, a zatim i lik Starog kako sedi na svojoj velikoj stolici. Kosa mu je bila seda, a koža na rukama naborana i smežurana. Stari je disao s naporom i često je morao da zastaje između reči.

Čens je prolazio kroz sobe koje su delovale prazno; prozori prekriveni debelim zavesama jedva da su propuštali svetlost dana. Polako je prelazio pogledom

preko velikih komada nameštaja prekrivenih starim lanenim navlakama i zastrtih ogledala. Reči kojima mu se Stari prvi put obratio bile su mu urezane duboko u sećanje, čvrsto poput korenja. Rekao mu je da je siročić i da mu je on, sve od njegovog detinjstva, pružao utočište u svom domu. Majka mu je umrla odmah nakon njegovog rođenja. Niko, pa čak ni on, neće mu reći ko mu je otac. Dok će drugi ljudi moći da nauče da čitaju i pišu, Čens u tome neće nikada uspeti. Niti će ikada mnogo razumeti od onoga što drugi govore, bilo da se obraćaju njemu ili onima oko njega. Čens će raditi u bašti, gde će se brinuti o biljkama, različitim travama i drveću koje tamo spokojno raste. Tako će i sam postati nalik njima: tih i otvoren na suncu, a tmuran kada pada kiša. Ime mu je Čens* jer se rodio sasvim slučajno. Nema porodicu. Iako mu je majka bila veoma lepa, bila je duševno zaostala kao i on: meko tlo njegovog uma, ta podloga iz koje niču sve njegove misli, zauvek je razoreno. Zbog toga Čens neće moći da traži svoje mesto u životu onakvom kakav vode ljudi izvan kuće i bašte. On će svoj život morati da ograniči na svoj stan i baštu, neće smeti da ulazi u druge prostorije u kući niti da izlazi na ulicu. Hranu će mu Lujza uvek donositi u njegovu sobu i ona će biti jedina koja će se s njim viđati i s njim razgovarati. Niko drugi neće smeti da ulazi u njegovu sobu. Jedino će on lično, rekao je Stari, moći da s njim šeta po bašti ili sedi u njoj. Čens će morati da se pridržava svega ovoga što mu je rečeno, jer će, u

* Engl.: *Chance* – slučaj. (Prim. prev.)

suprotnom, biti poslat u poseban dom za umobolne, gde će ga zaključati u ćeliju i zaboraviti na njega.

Čens je činio onako kako mu je rečeno. Crnkinja Lujza takođe.

Kad je Čens dohvatio kvaku na teškim vratima, začuo je kreštavi služavkin glas. Ušao je i ugledao sobu koja je bila dvostruko viša od svih ostalih. Zidovi su bili prekriveni nizovima ugrađenih polica prepunih knjiga. Na velikom stolu ležale su pljosnate fascikle u kožnom povezu.

Služavka je urlala u telefonsku slušalicu. Okrenula se ka njemu i ugledavši ga pokazala mu rukom ka krevetu. Čens mu se približi. Stari je ležao poduprt debelim jastucima pa se činilo da drži glavu napeto kao da osluškuje neko tiho žuborenje u oluku. Ramena su mu se spuštala pod oštrim uglom, a glava mu je, nalik otežaljoj vočki na grani, bila nagnuta u stranu. Čens se zagledao u starčevo lice. Bilo je bledo, gornja vilica mu je pala preko donje, a samo jedno oko mu je bilo otvoreno, nalik oku neke uginule ptice koju bi ponekad video kako leži u bašti. Služavka je spustila slušalicu i rekla mu da je upravo pozvala lekara i da će on odmah doći.

Čens se ponovo zagledao u Starog, a onda se mrmljajući pozdravio i izašao. Zatim je ušao u svoju sobu i uključio televizor.